

השבויים

מרוסית: אלכס בנדרסקי

המלחמה תפסה אותי בדרום צרפת, בכפר קטן ליד טולוז. תחילתה לא הייתה מוצלחת במיוחד עבור צרפת. הצבא הגרמני הקיסרי של וילהלם, פרץ והבקיע אליה דרך בלגיה, דרס את הארץ האומללה, התנחשל מצפון והתקדם לעבר פריס פְּלֶבָה מאיימת, שורפת ואלימה... לצרפתים הייתה זו תקופת חרדה, אולם ליושבי הדרום הצער היה עז במיוחד. בקרב גדול, נתקפה לפתע אחת החטיבות בפאניקה שכמו הגיחה משום מקום, וכתמיד במקרים כאלה, ספגה אבידות כבדות. בחטיבה זו שרתו בני הדרום, הרגשנים-סוערים הן במעשי גבורה והן בגילויי פאניקה: רבים מן הלוחמים היו מאנשי טולוז. בעיר ובפרווריה כבר החלו להראות שמלות אָבָל ופני נשים בוכיות, ובכנסיות, אחרי המיסה, נחזו נשים עטופות שחורים, שחוחות בעצבות ליד המזבחים... ומדי פעם פרצה יבבה מרה ומיוסרת. באותה עת כבר החלו להגיע גם המשלוחים הראשונים של הפצועים. בתחילה הפצועים הצרפתים, ואחרי כן הפצועים שלהם... קהל צפוף התגודד בדממה קודרת והביט איך ממרכבת הצלב האדום, בתחנת הרכבת מאטאביא ה"בוֹשִׁים" * ירדו... חלקם נישאים על גבי אלונקות בידי חובשים צבאיים. לפעמים בצבצו כתמי דם מבעד לתחבושות, ולעתים נשמעה אנחה מהוסה. הקהל שתק בעגמומיות ובעוינות. דומה כי החרון רוסן למראה הסבל. ובכל זאת קינן הזעם בלבבות. רבים מן הצופים איבדו בקרבות את יקיריהם, והפחד ששרר סביב היה כתמיד יועץ רע, הגורר אחריו אכזריות ומעשי נקם. וכך, ככל שמצפון לדרום נמשכה שרשרת רכבות השבויים, החלו פרנסי טולוז להפגין אי שקט.

הרכבת הראשונה הגיעה ללא התרעה מוקדמת. ליד תחנת מאטאביא הוצבה יחידת צבא מתוגברת, והחיילים חסמו את הקהל בנחישות ובאדיבות ברוביהם המכודנים... פה ושם עלו מן הקהל קריאות זעם. פה ושם הושלכו רגבי עפר, אך המשלוח הראשון הצליח לעבור ללא התפרצות של זעם ההמון.

* "בוֹשִׁים" – שם גנאי לגרמנים.

המשלוח השני כבר צפוי היה להגיע. בעיר נתלו כרוזים מאת מפקד המשטרה וראש העירייה הפופולרי, הסוציאלי-דמוקרטי, ומבין שורות האזהרות והשכנוע לשמור על איפוק, כבר דלף החשש.

צעדתי ברחובו של פרבר ליארדן, ובסמטה כפרית דחוקה, בינות לשתי שורות גפנים, הבחנתי בקהל שלא היו בו גברים, אלא נשים בלבד...

הנשים כאן מוגדרות על ידי האתנוגרפים כ"טיפוס הטולוזי". עיניהן שחורות ובורקות, אפן נשרי, פניהן השזופות עוטות סומק עמוק, מבנה פניהן סימטרי, לעתים מבצבץ שפם דקיק מעל לשפתיים הבשלות. מוקדם מדי הן עולות במשקל, ומוקדם מזדקנות, ואף על פי כן לעיתים הן שומרות על שרידי יופיין ועיניהן בורקות בתשוקה... הן מדברות מהר, בשפה מלודית ומלאת חיות...

- הו מסייה לה רוס! - פנתה אליי מכרה ליארדנית צעירה. פניה חוורות ככל ששיזפונה וסומקה התמידי התיירו להן, אך עיניה בערו.

- שמעת? מחר יביאו את המפלצות, את השטנים, את המקוללים האלה... האם תלך לראות אותם?

- לא יודע, ואת מתכוונת ללכת?

- כולנו נלך... הנה, ראש העיר מפרסם כרזות... קורא לשקט... קולות הנשים רחשו...

- איזה שקט? מה פתאום שקט! שודדים, רוצחים, פושעים...

- כן, עדינים איתם יותר מדי... מסיעים אותם בקרונות, נותנים להם טיפול רפואי. אני הייתי עושה להם דבר פשוט מאוד! ככה! ככה! אמרה והחלה להכות אגרוף באגרוף כמו טוחנת את ה"בוש" השנוא, ועיניה לוחבות בשנאת מוות...

למחרת כבר המתין קהל רב ליד תחנת מאטאביא. החיילים היו רציניים וקודרים. תחושתם כלפי הגרמנים הייתה זהה לזו של הקהל, אך ברור היה לכל כי בינות ים האדם הנע בסערת רגשות, הבחורים במעילים הכחולים-אפורים ובמכנסיים האדומים נבדלים מן השאר. הצבא הצרפתי הרי ממושמע מאוד, והחיילים ידעו היטב מדוע הובאו לכאן... עובדה זו בלמה את רגשותיהם ורקעה אותם למעין שלשלת הדוקה בלתי נראית. הם חשו בקשר הזה, והקהל חש כמותם, שהרי אהב את חייליו והם אהבו אותו... אך אלה גם אלה היו אחוזי חשש, שמא יקרה פתאום דבר מה שאין לשלוט בו. רגשות הם עניין אחד - ואילו המעשים עלולים להיות שונים לגמרי. דומה היה כי דבר מה אחר, זר ולא מוכר, עלול לגבור על האהדה השוררת בין הקהל וחייליו. ואותו דבר מה עלום כבר הודיע על בואו... בתחילה הייתה זו שריקה מרוחקת וחרישית, כמו: "היזהרו!" אחר כך היא הלכה וקרבה... נהמה כבדה של גלגלי רכבת... שריקה קצרה, חדה, חודרנית ומאיימת... פני האנשים

קפאו, העיניים כמו נתקבעו במקומן, הצווארים נמתחו לפנים... המעילים התכולים נמתחו כקפיץ, כאילו ניצוץ חשמל בלתי נראה חלף כברק ואיחד אותם לנעוץ מבט מתוח, עירני ומתרה בקהל...

סביב נמתחו דקות ארוכות של שתיקה כבדה ומעיקה. ואז נפתחה לרווחה דלת זכוכית בקיר תחנת הרכבת הצנועה, ומישהו ממקום כלשהו, פלט פקודה קצרה. קצין יצא מן הפתח וזרק מבט מהיר לצדדים, ואחריו עוד שניים או שלושה חיילים... הם הקיפו במבט זריז את הכיכר הגדולה, המלאה מפה לפה בנשים נסערות, ובמבטם ניתן היה להבחין איך כוססת הדאגה מפני העתיד להתרחש.

הנה... הם! במרובע הדלתות נראו ה"בושים" השנואים. צועדים בשורות של ארבעה בטור צפוף למדי. דמויות מגודלות, גמלוניות, גסות, מוזנחות ולא נעימות. ניכר היה שה"בושים" אינם חובשים לראשם את הקסדות המשוננות המוכרות ואף לא כובעים. מסיבה כלשהי הוסר מראשי השבויים כיסוי הראש. הראשים הגרמניים העגולים, המסופרים קצר היו חשופים. הבעת פניהם קודרת: ואני חשבתי שהנה כך נראו כנראה לגיונות השבויים בעת העתיקה, כשאולצו לעבור תחת העול...

אנחה כבדה ועמוקה חלפה בקהל, טעונה מתח חשמלי שבעוד רגע עתיד היה אולי להתפרק.

מאחורי בניין לא גבוה של תחנת הרכבת, הגיח ענן סערה כבד שאיים לשטוף את הכול בהתפרצות מחרידה ובלתי נשלטת.

החיילים כחולי המדים ואדומי המכנסיים נדרכו כפסלים דוממים... קהל הנשים נדחק לעבר השבויים כבגאות שוצפת וקוצפת.

משעבר טור השבויים הראשון את רחבת האבן והחל לרדת במורד המתון, חלפה דקה עד שכמה מגפיים גרמניים כבדים החלו לנקוש במדרגות. כל הטור כמו היה לגוף חי אחד, התכופף ומשך עצמו מטה. הנה צועדות כבר השורות הראשונות על הכביש בין שתי חומות חיות, היורות מאחורי גבם של החיילים הצרפתים לעבר השבויים, אלפי מבטים עוינים, יוקדים משנאה.

ואז משהו נרעד... הנה... זה מתחיל... "סה קומונס" – לחשה מישהי לידי בנשימה עצורה. החיילים נעו בחדות מבלי לקטוע ולפרק את אחיזת שלשלת הברזל שלהם, שהניעה את כתפיה לאחור כגוף אחד נדרכת לקראת הבאות. משהו אוטומטי ועוצמתי היה באותה תנועה אחידה ועצבנית...

– מה זה שם? ... מה קרה? ... מה? מה? מה?

– זו אישה... און פאם, און פאם...

– ושני ילדים...

– אה!..

וכמו נשכחו לרגע הרגש הפרטי, השנאה האישית, הזעם הפרטי... טור גרמנים

ואישה עם שני ילדיה... נראה מה תאמר למפלצות הללו אישה אחת... אישה צרפתייה ושני יתומיה...

צרפתים מטבעם הם קודם כל סקרנים. והמראה, ידעתי, אמור היה לסחוף את הכול.

אישה אחת קרעה בשצף קצף את שרשרת הידיים. דרומית אמיתית הייתה, גבוהה וחזקה, מהטיפוס הטולוזי, קשת אפה רומאי וגבות עבות מתוחות מעל זוג עיניים בווערות. היא רצה בין החיילים הנבוכים, נכונה להשתמש במרפקיה, ועימה שני ילדים, פעוטה תלויה בתנוחה לא נוחה על זרועה, וילד נגרר מאחוריה אוחז בידה השנייה.

נדמה היה כי אישה זו שכחה שאלו ילדיה, שהם מפוחדים עד מוות, שאולי יימחצו אם תפרוץ לפתע מהומה... לנגד עיניה ראתה רק את ה"בושים", ליתר דיוק רק את אחד מהם. היה זה לאנדורמאן (איש חי"ר) ענק, רחב כתפיים, כבר לא צעיר, חזק וגמלוני במקצת, כמו שאר ה"בושים". מבטו היה קודר, אולי עצוב, אך שליו. הוא הביט באלת הנקם היפה הקרבה לעברו ובשני חיילים צעירים במעילים כחולים רצים אחריה במבוכה ובגמלוניות – "אישה, מה אפשר לעשות נגד אישה!..." שידר מראם הנבוך, המתנצל.

האישה התקרבה באלכסון אל עבר השיירה וכבר ברור היה למי מן השבויים היא תיגש. הלאנדורמאן גבה הקומה החליף עימה מבטים, ומשהבחין בילדים חלף בו רעד.

היה זה רגע דרמטי מסוג הרגעים שמשפיעים עליך עמוקות. הדרמה עמדה להתפרץ והקהל, שעד אותו רגע היה שחקן מרכזי נרגש, הפך לקהל צופים... מה יהיה?... האישה רצה אל עבר הגרמנים... מה היא תעשה? מה היא תגיד להם? מה תהיה תוצאת הרושם המפתיע כל כך, האמיתי והכה ספונטני?

האישה כמו נחתה על השיירה ובשורפה בעיניה הבווערות את הלאנדורמאן, השליכה לעברו בחוזקה את הילד, שנחבט ברגלי הגרמני וילל בקול מעורר רחמים. נדמה היה שהיא עומדת להשליך לעברו גם את ילדתה, אבל ברגע האחרון התעורר בה האינסטינקט האימהי, והיא הגישה בידיים מושטות את הפעוטה לידי הגרמני.

- קח! - צרחה אחוזת טירוף - רצחת את האבא שלהם, קח גם את הילדים... קח כבר, מקולל, קח, קח!...

נדמה היה כי אין היא רואה איש מלבד חייל גרמני מגודל זה. היא נדחקה אליו באותה תשוקה עיוורת בה נדחקת אהובה נטושה אל האיש שבגד בה.

- קח, קח. אני לא צריכה... רצחת את אבא... קח לך את הילדים... הגרמני נרתע לאחור ונעצר. כל הטור עצר אחריו. הכיכר נאלמה דום בצפייה דרוכה...

- הוא רוצה לדבר... הוא רוצה לדבר... עברה אדוות לחש בקהל.
- אבל לכל השדים והרוחות, איך הוא ידבר? הוא ידבר בשפה הארורה שלו?

- הו... הו... שקט, שקט, תקשיבו...

הגרמני אכן ביקש לומר דבר מה. הוא לא ידע צרפתית, והיא לא הבינה את שפתו. אבל הוא הבין אותה ומצא את הביטוי המתאים. הוא הניף את ראשו החשוף אל עבר הרקיע, ואחר כך הביט לאחור... נדמה היה שהוא מביט אל עבר המקום ממנו הביאה אותו הרכבת לכאן, אל העבר שהוא שנשאר מאחור, שבו לפני זמן לא רב, הוא הלך, אולי, מאחורי מחרשתו. אחר כך הביט סביב, כמו רצה לומר דבר מה לא רק לאישה זו אלא לכל הנשים, לכל בני האדם בכיכר עוינת זו, והניף מעלה מעלה את זרועו... וזקף את חמש אצבעות כף ידו.

- סָנְק... - ספר מישהו בקהל.

- כן, חמש...

- לא, שש - תיקן אחר - תראו תראו.

עתה נזקפו מעלה שש אצבעות. שניות אחדות הניפן באוויר, כדי שהכיכר הגדושה אדם תוכל למנות אותן, ואחר כך בתנועה רחבה כמו השליך אותן לאחור, אל המקום אליו הביט רגע לפני כן...

הקהל הבין. שם, במולדתו הרחוקה, המופרדת ממנו ברצועת עוינות ואש, נשאר לו שישה...

הדממה שנשתררה הייתה עמוקה כל כך, עד כי נדמה היה שבכיכר לא היו אלא שניים בלבד, הגבר והאישה, האב והאם וילדיהם: אלה כאן ואלה שם, הרחק... גם שם אסון נורא היכה בבני האדם כנגד רצונם, ידיעתם והסכמתם...

הגרמני שב ומחא כף לכף, ראשו המורכן נרכן לפניו ואיתו כל הטור, שנע עתה ביתר קלילות.

המתח שכמו חישמל קודם לכן את חיילי המשמר הדרוכים נעלם באחת, ודומה היה שהעוינות הלכה ונמסה בקהל המתבונן במחזה. ורק הלמות מגפיהם הכבדים של הגרמנים נשמעה בחלל הדומם.

באותו יום שבת בחשמלית לשכונה בה התגוררתי. ערב שקט וצלול הלך וקרב. מרחוק נשקפו צללי הפירנאים הנחשפים לעין רק בימים בהירים במיוחד. נדמה היה שמישהו רחוק, בהיר ועליו מתבונן בעולם מוכה האנדרלמוסיה כצופה בו מתוך עולם אחר... בכניסה לסמטה, בעיבורו של הצומת, שוב השחירה קבוצת נשים, שהגיעה כנראה אל העיר בחשמלית קודמת. ואני הבחנתי בתוכם במִפְרָה שלי מאמש. משהבחינה בי פנתה לעברי.

- בונז'ור מסייה... אתה זוכר, דיברנו אתמול...

- כן, בוודאי. היית במאטאביא?

- הייתי... וגם החברות שלי היו שם... היינו הרבה...

- נו, ומה? - שאלתי בעודי בוחן בתשומת לב את פניה עשירות המבע.

פניה רטטו בעווית.

- הו, מסייה - אמרה בהבעת חוסר אונים ילדותי - הוא... הוא אומר שנשארו לו שם שישה ילדים... ו... ואשתו לא יודעת אם עוד יש להם אבא... באופן זה תרגמה את המחווה רבת ההבעה של השבוי... פניה נחמצו בעווית, וברור היה לי שצרפתיה זו דומה להפליא לנשות הכפרים שלנו. לפתע הניפה את ידיה, כמו טבע ליבה בשיטפון של חמלה על עצמה ועל כל האבות שנהרגו או נשבו, ועל האימהות והיתומים... ויפחה מרה פרצה מעומק לבה.

- אה, איזה אסון, אדוני, איזה אסון נורא! ולחשוב שבכל זה אשם האיש האיום הזה, הקיסר וילהלם! הם הרי יצאו להילחם על מולדתם על פי פקודתו, בדיוק כמונו... האם הם ידעו מה יהיה גורלם?

- הו כן, הכול בגלל וילהלם... - החרו הנשים והחזיקו אחריה בהתלהבות... -

האיכרות הללו מליארדן זיכו את האיכר הגרמני מבוואריה או מהסן... וילהלם היה בשבילן כוחה העליון של הטרגדיה, מה שהקדמונים כינו בשם "גורל", והגרמניות הפשוטות מכנות אולי בשם של איזה מיניסטר אנגלי. ממתן הבית ממול הביטה בנו חנונית צעירה. לפני ימים אחדים קיבלה הודעה שבעלה נעדר במקום כלשהו בבלגיה. כמה טוב אם עכשיו אולי הוא כלוא בשבי... ובפינה, בתוך דלת פעורה של מה שפעם הייתה מאפייה, ועתה היא ריקה וקרה, ניצבה צעירה זהובת שיער ועולל יונק בזרועותיה. הו, כמה מאושרת הייתה לו נותר בידה שביב תקווה שבעלה נפל בשבי... אבל הוא נפצע בחזית ומת מפצעיו בבית חולים-שדה, ובטרם מת שלח לה עם חבר מחלים מדליון וצלב... ומפְּתֵי הרגשנית הרהרה אולי בז'אן שלה, שהתארסה עימו לפני זמן קצר והוא שרוי עכשיו בגיהינום עצמו... וכמה טוב יהיה אם יגיע רק לבית החולים...

מחשבותי נדדה בדאגה אל מעבר לים, למולדתי הרחוקה, שגם בה שורר עתה אסון... גם לכפרים השקטים ולערים השלוות מגיעות בשורות איוב, ורבים מתגעגעים לגברים שלא ישוּבו עוד, ולאחרים המתענים בשבי האויב. וחלף בי אז הרהור, שמי ייתן כי גם עליהם וגם על חיילי האויב, ועל כל אחוזי הטירוף ושוחרי המלחמה תפרש רוחה של אמת פשוטה וטרגית זו.

עריכת תרגום: לאה שניר